

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТИЦИЯЛАР: МҮМКІНДІКТЕР МЕН ҚИЫНДЫҚТАР

Д.М. Тельманова*¹, А.Б. Ажигужаева²

Халықаралық білім беру корпорациясы, Алматы, 050028, Қазақстан

Автор-корреспондент

Асель Ажигужаева, e-mail: 777837777@mail.ru

Аңдатпа. Бұл мақалада Қазақстандағы шетелдік инвестициялардың қазіргі жағдайын, олардың экономикаға тигізетін ықпалын, сондай-ақ инвестициялық климаттың артықшылықтары мен қиындықтарын зерттеуге арналған. Авторлар елдің табиғи ресурстарға байлығы мен стратегиялық орналасуының шетелдік капиталды тартудағы маңызын атап өтеді. Сонымен қатар, мұнай-газ және тау-кен өндірісі сияқты салалардың шетелдік инвестициялар үшін тартымдылығы, жасыл технологиялар мен жаңартылатын энергия көздеріне инвестициялардың экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етудегі рөлі талданады. Мақалада инвестицияларға кедергі келтіретін құқықтық, инфрақұрылымдық және әкімшілік мәселелер де қарастырылған. Қазақстанның шетелдік инвестициялар арқылы 2060 жылға дейін көміртексіз экономика құруға бағытталған жоспарлары ерекше назарға алынады.

Түйін сөздер: Шетелдік инвестициялар, Қазақстан экономикасы, мұнай-газ, тау-кен өндірісі, жасыл технологиялар, жаңартылатын энергия, экологиялық тұрақтылық, инвестициялық климат, инфрақұрылым, құқықтық жүйе, әкімшілік кедергілер, көміртексіз экономика, шетелдік капитал.

Кіріспе

Қазақстан шетелдік инвестицияларды тартуда ерекше маңызды рөл атқаратын елдердің бірі болып табылады. Табиғи ресурстарға бай, стратегиялық географиялық орналасуы және тұрақты экономикалық саясаты шетелдік капиталды тартуға қолайлы жағдай жасайды. Еліміз инвестиция көлемі бойынша Орта Азияда көшбасшы болып, 2022 жылы шетелден тартылған тікелей инвестициялардың көлемі соңғы 10 жылда рекордтық көрсеткішке – 28 миллиард АҚШ долларына жетті [1-2].

Шетелдік инвестициялар ел экономикасының өсуіне, инфрақұрылымның дамуына және жаңа технологиялардың енгізілуіне ықпал етеді. Мұнай-газ секторы, тау-кен өндірісі және өңдеу өнеркәсібі шетелдік капиталды белсенді түрде тартатын негізгі салалар болып табылады. Сонымен қатар, жасыл технологиялар мен жаңартылатын энергия көздеріне инвестициялар экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Мысалы, соңғы жылдары Қазақстанда шетелдік инвесторлардың қатысуымен 15 күн және 6 жел электр станциясы іске қосылды, бұл елдің жалпы энергия өндіру құрылымында жаңартылатын энергияның үлесін 4%-ға дейін арттырды [2].

Сонымен бірге, инвестициялық процестер әрдайым оңай емес. Шетелдік капиталды тартуда құқықтық жүйенің тұрақтылығы, инфрақұрылымның жеткіліктілігі және саяси тұрақтылық сияқты факторлар маңызды рөл атқарады. Елдің инвестициялық климаты соңғы жылдары айтарлықтай жақсарғанымен, кейбір қиындықтар әлі де сақталуда. Мысалы, бизнесті ашу процедураларының күрделілігі немесе аймақтарда инфрақұрылымның жетіспеушілігі кей жағдайларда инвесторлардың шешіміне әсер етеді [3].

Шетелдік инвестициялардың Қазақстан экономикасына әсері

Шетелдік инвестициялар Қазақстан экономикасының дамуына айтарлықтай ықпал етіп, оның құрылымдық өзгерістеріне, технологиялық прогреске және әлемдік нарықтарға интеграциясына мүмкіндік беріп келеді.

Кесте 1. Аймақтар бойынша инвестициялар

Регион	Атырау	Алматы	Астана	ШҚО	Ақтөбе	Маңғыстау	Қостанай	Қалған об.
Инвестиции (млн \$)	8,200	7,570	2,250	2,200	1,208	803.06	685.4	2205.1

2022 жылы Қазақстанға тартылған тікелей шетелдік инвестициялар соңғы 10 жылдағы рекордтық деңгейге жетіп, жалпы сомасы \$28 миллиардтан асты. Осы деректерді [1-кестеден] көруге болады [1].

Ең жоғары көрсеткіштер:

Атырау облысы \$8,2 млрд көлемінде инвестиция тартып, мұнай-газ өнеркәсібінің негізгі орталығы ретінде алда келеді. Алматы қаласы \$7,57 млрд инвестициямен екінші орында, бұл оның қаржы және сауда саласындағы рөлін айқындайды. Астана (\$2,25 млрд) мен Шығыс Қазақстан облысы (\$2,2 млрд) да маңызды орындарды иеленді.

Ең төмен көрсеткіштер:

Ұлытау облысы небәрі \$2,1 млн тартса, Жетісу облысында \$23,4 млн ғана инвестиция тартылған. Бұл аймақтарда экономикалық дамуды ынталандыру қажет екенін көрсетеді.

Кесте 2. Салалар бойынша инвестициялар

Сектор	Тау-кен өнеркәсібі	Өңдеу өнеркәсібі	Көтерме және бөлшек сауда	Көлік және қоймалау	Құрылыс	Қаржылық және сақтандыру қызметі
Инвестиции (млн \$)	12,100	5,600	5,080	1,100	698	650

Шетелдік инвестициялар Қазақстанның мұнай-газ, тау-кен өндірісі және энергетика сияқты стратегиялық салаларын дамытуда маңызды рөл атқарады. 2023 жылы Қазақстанның мұнай-газ секторына тікелей шетелдік инвестициялардың көлемі шамамен 12,1 миллиард АҚШ долларын құрады. Ірі шетелдік компаниялар, мысалы, **Chevron**, **ExxonMobil**, және **Shell**, Қазақстанның мұнай саласына елеулі үлес қосып, өндірістік технологияларды енгізіп келеді. Бұл тек технологиялық жаңғыртуға ғана емес, сонымен қатар елдің экспорттық әлеуетінің артуына ықпал етуде. Мәселен, Қазақстан жыл сайын 60-тан астам миллион тонна мұнай экспорттайды, бұл экспорттық кірістің шамамен 50%-ын құрайды.

Тау-кен өндірісінде де шетелдік капитал маңызды рөл атқарады. Қазақстан әлемдегі уран өндірісінің көшбасшыларының бірі болып табылады, жылына шамамен 22 мың тонна уран өндіріп, әлемдік өндірістің 40%-ын қамтамасыз етеді. Бұл салаға инвестиция салатын негізгі шетелдік серіктестердің қатарында **Cameco** (Канада), **Areva** (Франция), және **China General Nuclear Power Corporation** (Қытай) бар. Олардың қаржылай қолдауы мен

технологиялық тәжірибесі арқасында Қазақстанда уран өндірісі экологиялық және қауіпсіздік стандарттарына сай жетілдірілуде.

Сонымен қатар, 2022 жылғы деректер бойынша [2-кестеден], Қазақстанның тау-кен өнеркәсібіне жалпы шетелдік инвестициялар көлемі 10 миллиард АҚШ долларынан асты. Бұл инвестициялар жаңа кен орындарын игеруге, өңдеу зауыттарын жаңартуға және шикізат өндіру тиімділігін арттыруға бағытталды. Энергетика секторында жаңартылатын энергия көздеріне шетелдік инвестициялар өсіп келеді. Қазақстан 2030 жылға дейін баламалы энергия көздері арқылы өндірілетін электр қуатының үлесін 15%-ға дейін жеткізуді мақсат етіп отыр, және бұл бағытта шетелдік компаниялар маңызды серіктес болып табылады. Мәселен, 2023 жылы жел және күн энергиясы жобаларына 1,3 миллиард АҚШ доллары көлемінде шетелдік инвестиция тартылды.

Өнеркәсіптік өндіріс Шетелдік технологиялар өнеркәсіптің тиімділігін арттырып, шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Мысалы, **General Electric** компаниясы Қазақстандағы мұнай-газ саласына арналған жоғары технологиялық турбиналарды жеткізіп, оларды өндіру және қызмет көрсету бойынша арнайы оқыту бағдарламаларын іске қосты. Бұл бағдарламалар 2022 жылы 500-ден астам жергілікті маманды қамтыды. Сонымен қатар, тау-кен өндірісінде **Rio Tinto** компаниясы геологиялық барлауда жасанды интеллект пен заманауи деректерді өңдеу жүйелерін пайдалану бойынша жобаларды енгізді.

Жаңартылатын энергия көздеріне шетелдік инвестициялар Қазақстанда жасыл технологияларды дамытудың негізгі қозғаушы күшіне айналды. 2022 жылы Қазақстан жаңартылатын энергия жобаларына шамамен **1,5 миллиард АҚШ долларын** шетелдік инвестициялар арқылы тартты. Бұл қаражат есебінен **15 жаңа күн электр станциясы** және **6 жел электр станциясы** іске қосылды. Нәтижесінде, 2023 жылы жаңартылатын энергия көздерінен өндірілетін электр қуаты елдің жалпы энергия өндірісінің **4%-ын** құрады.

Қазақстанның жаңартылатын энергия әлеуеті зор. Елде 2023 жылдың соңына қарай жалпы қуаттылығы **1,9 ГВт** болатын жаңартылатын энергия көздері жұмыс істеді, оның ішінде:

- **1,1 ГВт** күн электр станциялары,
- **600 МВт** жел электр станциялары,
- **200 МВт** гидроэлектр станциялары.

Шетелдік компаниялар бұл секторға белсенді қатысуда. Мысалы, **Total Eren** (Франция) Қазақстанда қуаттылығы **128 МВт** болатын күн электр станциясын салды. Сонымен қатар, **China Power** компаниясы 2022 жылы қуаттылығы **50 МВт** болатын жел электр станциясын іске қосты. Бұл жобалар экологиялық таза энергия өндіруге және парниктік газдар шығарындыларын азайтуға елеулі үлес қосады.

Жаңартылатын энергия көздерін дамыту нәтижесінде Қазақстан 2022 жылы атмосфераға шығарылатын **CO₂** көлемін шамамен **3,2 миллион тоннаға** азайтты. Бұл көрсеткіш халықаралық міндеттемелерді орындауда және көміртекті бейтараптыққа қол жеткізуде маңызды қадам болды. Ел 2060 жылға қарай көміртегі шығарындыларын толық жоюды көздеп отыр.

Қазақстанның 2030 жылға дейінгі энергетикалық стратегиясында жаңартылатын энергия көздерінен өндірілетін қуат үлесін **15%-ға** дейін арттыру көзделген. Бұл үшін қосымша **6 миллиард АҚШ долларына** жуық инвестиция қажет. Жоспарланған жобалардың қатарында қуаттылығы **300 МВт** болатын жел электр станциялары мен **200 МВт** күн электр станцияларын салу бар.

Мүмкіндіктер

Инфрақұрылым мен логистика Қазақстанның стратегиялық орналасуы Еуропа мен

Азия арасындағы транзиттік хаб ретіндегі маңыздылығын айқындай түседі. Елдің территориясы арқылы өтетін маңызды халықаралық көлік дәліздері Қытай мен Еуропа, Орталық Азия мен Ресей сияқты ірі нарықтарды байланыстырады. Бұл жағдай Қазақстанды жаһандық сауда жүйесінде маңызды ойыншыға айналдырып, транзиттік әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді.

Транспорттық және логистикалық инфрақұрылымды жетілдіру бағытында Қазақстан көптеген реформалар мен жобаларды қолға алуда. Теміржол желілері, автомобиль жолдары, әуе және теңіз порттары жаңартылып, кеңейтіліп жатыр. «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық дәлізі сияқты ірі жобалар Қазақстанның транзиттік рөлін күшейтіп, жүктерді жылдам әрі тиімді тасымалдауға мүмкіндік береді.

Кесте 3. Еуропа мен Қытай арасындағы жүк тасымалдау бағыттары

Маршрут	Ұзындығы	Жол жүру уақыты	Ескертпелер
Транссиб	11 500 км	14 күн	Транссибір темір жолы
Батыс Еуропа – Батыс Қытай	8 445 км	10 күн	Қысқа жер жолы
Суэц каналы арқылы өтетін теңіз жолы	24 000 км	До 45 күн	Ұзын теңіз жолы

[3-кестеден], «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» дәлізі басқа маршруттармен салыстырғанда ең тиімді болып табылады. Оның ұзындығы небәрі 8 445 км, ал жүру уақыты 10 күнді құрайды. Бұл маршрут жүктерді тасымалдау уақытын айтарлықтай қысқартып, логистикалық шығындарды азайтады. Сонымен қатар, Транссибпен салыстырғанда ұзындығы 3 055 км-ге қысқа және жүру уақыты 4 күнге аз. Морской жолмен салыстырғанда бұл дәліз тіпті бірнеше есе тиімді, себебі теңіз жолы арқылы жүктер 45 күнге дейін жеткізіледі.

Сонымен қатар, шетелдік инвесторлар үшін осы салада үлкен мүмкіндіктер бар. Логистикалық хабтарды дамыту, қойма жүйелерін құру, цифрлық логистика шешімдерін енгізу және көлік қызметтерін автоматтандыру салаларында инвестициялық тартымдылық жоғары. Қазақстан үкіметі бұл бағытта шетелдік капиталды тарту үшін қолайлы жағдай жасап, түрлі жеңілдіктер мен қолдау шараларын ұсынады.

2023 жылы қабылданған жаңа инвестициялық саясат тұжырымдамасы Қазақстанның экономикалық өсімін қамтамасыз ету үшін әзірленген стратегиялық маңызды құжат болып табылады. Бұл құжат елдің инвестициялық климатына сапалы өзгерістер енгізіп, экономиканың әртүрлі салаларында жаңа мүмкіндіктер ашуға бағытталған. Тұжырымдама Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметінің тікелей бастамасымен жасалды және ұлттық экономиканы дамытудағы басымдықтарды айқындайды.

Тікелей шетелдік инвестицияларды тарту және экономикалық даму

Қазақстанның сыртқы нарықтардағы бәсекеге қабілеттілігін арттырудағы маңызды бағыттардың бірі – тікелей шетелдік инвестицияларды тарту. 2020 жылдан бастап бұл салада шетелдік инвесторлар үшін қолайлы бизнес ортаны қамтамасыз ету және инвестициялық климатты жақсарту басты міндетке айналды. Осы мақсатта салықтық

жеңілдіктер мен түрлі қаржылық ынталандырулар ұсынылды. 2022 жылдан бастап жаңа технологиялар мен инновациялық жобаларды дамытуға ерекше назар аударылып, инфрақұрылымдық жобаларға қатысу мүмкіндіктері кеңейтілді. Ал 2023 жылы инвесторлардың жұмысын жеңілдету үшін әкімшілік кедергілерді қысқарту және инвестициялық жобаларға жедел әрі тиімді қолдау көрсету шаралары енгізілді. Бұған қоса, "бір терезе" қағидасы негізінде мемлекеттік органдар мен инвесторлар арасындағы байланыс жеңілдетіліп, қажетті құжаттарды алу мен рәсімдеу процестері оңтайландырылды.

2024 жылға қарай бұл кешенді тәсілдер Қазақстанның экономикасының әртүрлі салаларында жаңашылдық пен дамуды қамтамасыз етуге және инвестициялық тартымдылығын одан әрі арттыруға бағытталған. Сонымен бірге, заңнамалық тұрақтылықты қамтамасыз ету мақсатында 2019 жылдан бастап елдің заңнамалық базасын тұрақты және болжамды түрде дамытуға басымдық берілді. Сол жылы инвесторлардың құқықтарын қорғауға арналған алғашқы кешенді шаралар қабылданып, олардың құқықтары мен міндеттерін нақты айқындайтын заңнамалық нормалар жетілдірілді. 2021 жылы мемлекеттік органдар мен инвесторлар арасындағы сенімді қарым-қатынасты нығайту үшін құқықтық ережелердің ашықтығы мен салалық реттеу жүйесінің тиімділігі қамтамасыз етілді. 2023 жылы инновациялық жобаларды қолдауға бағытталған жаңа заңнамалық бастамалар іске қосылып, ел экономикасына қосымша капитал тарту мүмкіндіктері артты. Бұл шаралар Қазақстанға шетелдік және отандық инвесторлар үшін тартымды инвестициялық орта қалыптастыруға елеулі үлес қосты.

Экономикалық дамудың тағы бір маңызды аспектісі – қазіргі заманғы технологияларды, инновацияларды және жасыл экономиканы дамыту. Экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету және болашақ ұрпаққа таза қоршаған орта қалдыру мақсатында 2020 жылдан бастап экологиялық таза және энергия үнемдеуші технологияларды енгізу жұмыстары басталды. 2021 жылы инновациялық стартаптарды қолдау мен жаңа технологияларды енгізу экономиканың орнықты дамуына және жаңа жұмыс орындарының ашылуына ықпал етті. Ал 2022 жылы баламалы энергия көздерін дамытуға бағытталған инвестициялар көлемі ұлғайтылды. Жаңартылатын энергия ресурстарын пайдалану арқылы табиғи қорларды тиімді пайдалануға ерекше назар аударылып, экологиялық зияны аз технологияларды енгізу үшін субсидиялар мен ынталандыру шаралары ұсынылды.

2023 жылы өндірістегі энергия тиімділігін арттыру және ресурстарды үнемдеуге бағытталған шаралар енгізілді. Бұл кәсіпорындардың экологиялық ізін азайтып қана қоймай, олардың экономикалық тиімділігін арттыруға мүмкіндік берді. 2024 жылға қарай жасыл экономикаға көшудің артықшылықтары айқын көрініс берді. Қоршаған ортаның жақсаруы, жаңа технологиялардың енгізілуі және инновациялық жобалардың дамуы еліміздің халықаралық аренадағы бәсекеге қабілеттілігін арттырып, Қазақстанның тұрақты даму жолындағы маңызды жетістіктерінің бірі болды.

Қиындықтар

Пандемияның Қазақстан экономикасына әсері

COVID-19 пандемиясы әлемдік экономикаға айтарлықтай әсер етті. Әсіресе, өндіріс және жеткізу тізбектері бұзылып, көптеген елдер мен компаниялар өз жоспарларын қайта қарап, жаңа жағдайға бейімделуге мәжбүр болды. Қазақстанда да пандемияның экономикалық әсері байқалды. Бұл әсерлерді төмендегі таблицада толықтай көрсетіп өтейік:[5]

Салалар	Пандемияның әсері	Нәтижелер
---------	-------------------	-----------

Өндіріс	Өндіріс тоқтап, кәсіпорындар жұмысын шектеді. Көптеген өндірістік процестер тоқтап, жұмысшылар үйлеріне қайтты.	Өндірістік қуаттардың қысқаруы, жұмыссыздықтың өсуі, өндіріс көлемінің азаюы.
Жеткізу тізбектері	Жеткізу тізбектері бұзылып, шикізат және дайын өнімдердің тасымалдануы қиынға түсті.	Шикізат жетіспеушілігі, дайын өнімнің тапшылығы, тасымалдаудың қымбаттауы.
Шетелдік инвестициялар	Шетелдік инвестициялар ағымы баяулады, көптеген компаниялар жоспарларын тоқтатты немесе кейінге қалдырды.	Инвестициялық белсенділіктің төмендеуі, жаңа жобалардың іске қосылуының тежелуі.
Ішкі сұраныс	Пандемия кезінде халықтың табысы қысқарып, тұтынушылық сұраныс төмендеді.	Тұтыну деңгейінің төмендеуі, нарықтық сұраныстың құлдырауы, компаниялардың қаржылық қиындықтары.
Қаржы нарықтары	Валюта бағамдары айтарлықтай құбылып, қаржы нарықтарындағы тұрақсыздық күшейді.	Теңге курсының құлдырауы, шетел валютасындағы тұрақсыздық, инвестициялық тәуекелдердің өсуі.
Ауыл шаруашылығы	Ауыл шаруашылығы өнімдеріне сұраныс артып, жеткізу мәселелері туындады.	Ауыл шаруашылығы өнімдерінің тапшылығы, бағаның көтерілуі, өнімдерге сұраныстың артуы.
Көлік және туризм	Шекаралардың жабылуы мен саяхаттау мүмкіндігінің шектелуі салдарынан көлік және туризм саласы айтарлықтай зиян шекті.	Туризмнің тоқырауы, әуе және теміржол тасымалдарының азаюы, халықаралық байланыстардың үзілуі.

Өндіріс саласы

Қазақстанның өндіріс саласы, әсіресе ауыр өнеркәсіп саласында, пандемияның әсерінен айтарлықтай төмендеді. Бұл жағдайға бірнеше факторлар әсер етті, оның ішінде шикізат тапшылығы мен жұмысшылардың қатысуы қиындықтары болды. Шикізат тапшылығы өндірістік процестердің баяулауына әкеліп, көптеген кәсіпорындардың жұмысын тежеуге себеп болды. Сонымен қатар, пандемия кезінде жұмысшылардың денсаулығына байланысты шектеулер мен қауіпсіздік шаралары енгізілді, бұл өндірістің тиімділігін төмендетті.

2020 жылы мұнай өндірісі, Қазақстан экономикасының маңызды секторы болып табылады, пандемияның әсерінен қысқартылды. Мұның нәтижесінде елдің энергетикалық секторындағы құлдырау байқалды. Мұнай бағасының төмендеуі мен өндірістік процестердің тежелуі Қазақстанның экономикасына ауыр соққы болды. 2021-2022 жылдары ауыр өнеркәсіп саласында жұмыс орындарының қысқаруы, өндіріс көлемінің азаюы және экономикадағы жалпы әлсіреу байқалды. Бұл кезең Қазақстанның өндірістік секторына дағдарыс әкелді, бұл ұзақ мерзімді салдарларға әкелуі мүмкін.

Жеткізу тізбектері

Қазақстанның басты экспорттық тауарларының жеткізілуі пандемияның әсерінен айтарлықтай бұзылды. Мұнай мен металл, елдің экономикалық тірегінің бірі болып табылатын негізгі экспорттық өнімдер, жеткізілім тізбектерінің қиындықтарына тап болды. Әлемдік нарықтағы сұраныс пен ұсыныстың теңгерімсіздігі, сонымен қатар логистикалық

мәселелер бұл секторларға үлкен әсер етті. Мұнай мен металдардың экспортында өндірістік процестердің кідіруі мен тасымалдаудың тежелуі байқалды[6].

2020 жылы бұл жағдайдың тағы бір маңызды нәтижесі – азық-түлік өнімдеріне сұраныстың айтарлықтай артуы болды. Пандемия кезінде халықтың қор жинау талабы мен азық-түлік тауарларын сақтауға деген қажеттілік көбейгенімен, ауыл шаруашылығы мен өндірушілерде логистикалық қиындықтар туындады. Бұл сұраныстың артуымен бірге ішкі нарықта азық-түлік өнімдерінің бағасы өсті. Баға деңгейінің өсуі әсіресе қарапайым халыққа ауыр тиді, себебі өмір сүру деңгейін сақтау қиындап, инфляция деңгейі өсті. Экономикадағы бұл өзгерістер Қазақстанның экспорттық стратегиясын қайта қарауды қажет етті.

Шетелдік инвестициялар

2020-2022 жылдары Қазақстанның экономикалық өсімі шетелдік инвестицияларға тікелей байланысты болғандықтан, пандемияның әсерінен бұл салада айтарлықтай бәсеңдеу байқалды. Халықаралық нарықтардағы тұрақсыздық, өндірістік тоқырау және жалпы экономикалық дағдарыс көптеген шетелдік компанияларды Қазақстанға инвестиция салудан бас тартуға немесе өздерінің жобаларын уақытша тоқтатуға мәжбүр етті. Сонымен қатар, жаһандық жеткізу тізбектеріндегі қиындықтар мен саяси тұрақсыздық инвестициялық климатқа кері әсерін тигізді[6].

Бұл жағдай Қазақстан үшін үлкен экономикалық сынақ болды, себебі шетелдік инвестициялар көбінесе экономиканың түрлі секторларында маңызды рөл атқарды, әсіресе мұнай-газ, металлургия және инфрақұрылым салаларында. Халықаралық компаниялардың жобаларын тоқтату немесе көлемін азайту Қазақстанның даму қарқынын тежеді. Ел экономикасына қосымша серпін беретін жаңа технологиялар мен инновациялық шешімдер көбінесе шетелдік капиталға тәуелді болды, бірақ пандемия жағдайында бұл ағындар айтарлықтай төмендеді. Сондықтан Қазақстанның ұзақ мерзімді экономикалық дамуында шетелдік инвестициялар тартуды қайта қалпына келтіру және елдегі инвестициялық ахуалды жақсарту маңызды міндетке айналды.

Ішкі сұраныс пен тұтынушылық сұраныс

Пандемияның әсері халықтың табысына және жұмыссыздық деңгейіне айтарлықтай ықпал етіп, тұтынушылық сұраныстың төмендеуіне әкелді. Көптеген адамдардың жұмыс орындарынан айырылуы немесе табыстарының азаюы тұтынушылардың сатып алу қабілетін төмендетті. 2020 жылы бұл жағдай ішкі нарықта тауарлар мен қызметтерге деген сұраныстың күрт азаюына себеп болды. Жұмыссыздық деңгейі артқан сайын халықтың қаржылық жағдайы нашарлап, олардың негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыруға ғана мүмкіндіктері болды, ал тұтынушылық шығындардың көп бөлігі қысқарды.

Бұл өзгерістер көптеген компанияларға қаржылық қиындықтар туғызды. Өндірістік және сауда қызметі тоқтап қалды, әсіресе шағын және орта кәсіпорындар үшін бұл кезең өте ауыр болды. Көптеген компаниялар табыстың азаюы мен шығындардың өсуі салдарынан жұмысын тоқтатып, қызметкерлерін қысқартуға мәжбүр болды. Бұл экономикалық қиындықтар тауарлар мен қызметтердің сатылымының айтарлықтай төмендеуіне, сондай-ақ кәсіпорындардың кейбірінің банкроттыққа ұшырауына әкелді. Тұтынушылық сұраныстың азаюы мен экономиканың жалпы бәсеңдеуі елдің нарықтық жағдайында үлкен тұрақсыздық тудырды.

Қортынды

Қазақстандағы шетелдік инвестициялар ел экономикасының дамуына елеулі үлес қосып, инновациялық технологияларды енгізу мен инфрақұрылымды жетілдіруге мүмкіндік береді. Табиғи ресурстардың мол қоры, геостратегиялық орналасу және тұрақты экономикалық саясат Қазақстанның халықаралық инвестициялық қоғамдастықта бәсекеге қабілетті елге айналуына ықпал етті. Сонымен қатар, жасыл технологиялар мен

жаңартылатын энергия көздеріне шетелдік капиталды тарту экологиялық тұрақтылыққа және 2060 жылға дейін көміртексіз экономика құруға бағытталған стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуде маңызды рөл атқарады.

Дегенмен, шетелдік инвестицияларды тиімді тарту үшін инфрақұрылымды одан әрі жетілдіру, құқықтық жүйенің тұрақтылығын арттыру және әкімшілік кедергілерді жою бағытында жұмыстар жалғасуы тиіс. Болашақта бұл бағыттағы іс-шаралар Қазақстанның инвестициялық климатын жақсартып, елдің экономикалық тұрақтылығы мен халықаралық аренадағы беделін нығайтуға ықпал етеді. Осылайша, Қазақстан өзінің инвестициялық әлеуетін толық іске асыруға және тұрақты даму мақсаттарына жетуге мүмкіндік алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://primeminister.kz/news/kazakstanga-tikeley-sheteldik-investitsiyalardyn-rekordtyk-kolemi-tartyldy-23666>
2. <https://www.gov.kz/memleket/entities/invest/press/article/details/6906?lang=kk>
3. <https://egemen.kz/article/327415-maqsat-%E2%80%93-shetel-investitsiyasyn-dguyeli-tartu>
4. https://vlast.kz/kz/jekonomika/kazahstan_gotovitsja_k_sdache_esshe_odnogo_uchastka_novogo_transportnogo_koridora_iz_zapadnoj_evropy_v_zapadnyj_kitaj-951.html
5. https://kk.wikipedia.org/wiki/Қазақстандағы_COVID-19_пандемиясы
6. <https://primeminister.kz/news/reviews/covid-ten-keyin-kalpyna-keltiru-almatyda-tdm-boyynsha-sammit-otip-zhatyr-1754142>

ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В КАЗАХСТАНЕ: ВОЗМОЖНОСТИ И ВЫЗОВЫ

Д.М. Тельманова^{*1}, А.Б. Ажигужаева²

Международная образовательная корпорация, Алматы, 050028, Казахстан

Автор-корреспондент

Асель Ажигужаева, e-mail: 777837777@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматривается современное состояние иностранных инвестиций в Казахстане, их влияние на экономику, а также преимущества и недостатки инвестиционного климата. Авторы подчеркивают важность богатства природных ресурсов и стратегического положения страны в привлечении иностранного капитала. Кроме того, анализируется привлекательность таких отраслей, как нефтегазовая и горнодобывающая, для иностранных инвестиций, а также роль инвестиций в зеленые технологии и возобновляемые источники энергии в обеспечении экологической устойчивости. В статье также рассматриваются правовые, инфраструктурные и административные проблемы, препятствующие инвестициям. Особое внимание будет уделено планам Казахстана по созданию безуглеродной экономики к 2060 году за счет иностранных инвестиций.

Ключевые слова: Иностранные инвестиции, экономика Казахстана, нефть и газ, горнодобывающая промышленность, зеленые технологии, возобновляемые источники энергии, экологическая устойчивость, инвестиционный климат, инфраструктура, правовая система, административные барьеры, безуглеродная экономика, иностранный капитал.

FOREIGN INVESTMENTS IN KAZAKHSTAN: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

D.M. Telmanova^{*1}, A.B. Azhiguzhayeva²

International Educational Corporation, Almaty, 050028, Kazakhstan

Corresponding author

Asel Azhiguzhayeva, e-mail: 777837777@mail.ru

Annotation. This article examines the current state of foreign investment in Kazakhstan, its impact on the economy, and the advantages and disadvantages of the investment climate. The authors emphasise the importance of the country's wealth of natural resources and strategic position in attracting foreign capital. In addition, the attractiveness of industries such as oil and gas and mining for foreign investment is analysed, as well as the role of investment in green technologies and renewable energy in ensuring environmental sustainability. The article also examines the legal, infrastructural and administrative challenges to investment. Special attention will be paid to Kazakhstan's plans to create a carbon-free economy by 2060 through foreign investment.

Keywords: Foreign investment, Kazakhstan's economy, oil and gas, mining, green technology, renewable energy, environmental sustainability, investment climate, infrastructure, legal system, administrative barriers, carbon-free economy, foreign capital.